UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate

DINAMICA MEDIULUI DE SECURITATE
APRILIE - MAI 2018

- **ORIENTUL MIJLOCIU ŞI AFRICA DE NORD**
  Consecințe ale retragerii americane din acordul nuclear cu Iranul
- **COREEA DE NORD**
  Negocieri și tensiuni în spațiul coreean în primăvara lui 2018

Studiile incluse în acest material vor fi publicate în paginile publicaţiei: *Evaluare Strategică*.

CUPRINS

CAPITOLUL 1: ORIENTUL MIJLOCIU ŞI AFRICA DE NORD

Consecințe ale retragerii americane din acordul nuclear cu Iranul 4
dr. Mirela ATANASIU

CAPITOLUL 2: COREEA DE NORD

Negocieri și tensiuni în spațiul coreean în primăvara lui 2018 8
dr. Mihai ZODIAN

CAPITOLUL 1: ORIENTUL MIJLOCIU ȘI AFRICA DE NORD

Consecințe ale retragerii americane din acordul nuclear cu Iranul

dr. Mirela ATANASIU

Analiza riscurilor de securitate, efectuată pentru perioada aprilie - mai 2018, a adus în prim-planul agendei internaționale decizia președintelui american, Donald Trump, de a scoate SUA din *Acordul pe termen lung de limitare a capacităţilor nucleare militare ale Iranului - JCPOA* - încheiat în 2015 între grupul de puteri mondiale P5 + 1 (SUA, Marea Britanie, Franța, China, Rusia și Germania) și Iran. Prin acest acord, Iranul agrea să-și limiteze activitățile nucleare sensibile și să permită supravegherea acestora de către inspectorii internaționali[1], în schimbul ridicării sancțiunilor politice și economice internaționale instituite de SUA (din 1995), ONU (din 2006) și UE (din 2007) asupra sa.

În urma acordului intrat în vigoare în 2016, numeroasele sancțiuni au fost ridicate, ceea ce a permis Iranului să înceapă procesul de reintegrare în economia globală. Mai mult, instituirea JCPOA a permis Iranului să-și exporte în mod liber petrolul brut și alte produse energetice, să investească în străinătate în majoritatea sectoarelor și să acceseze rezerve valutare în băncile internaționale.

Decizia președintelui Trump din 8 mai 2018 se dorește a fi doar o parte a unei încercări mai ample a SUA de a renegocia în termeni mai benefici înțelegerea parafată pe timpul administrației Obama. Dar, retragerea unilaterală actuală a SUA, până la încheierea unui acord în termeni noi, provoacă instabilitate în Orientul Mijlociu, un mediu deja tensionat, presărat de conflicte și tensiuni interetnice care durează de ani de zile (ex.: israeliano-palestinian, Arabia Saudită - Iran, Israel - Iran).

Cauzele generale ale intensificării tensiunilor regionale, în special între actorii amintiți mai sus, sunt mai multe:

- creșterea influenței Iranului în regiune, care nemulțumește o serie de alți actori (în ultimii ani, Iranul și-a consolidat influența în regiune, având aliați în Liban, Irak și Siria, chiar și în Yemen, prin rebelii Houthi[2]);

---

[1] ***, *Joint Comprehensive Plan of Action Vienna*, European External Action Service, 14 July 2015, pp. 3-4, URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/statements-eeas/docs/iran_agreement/iran_joint-comprehensive-plan-of-action_en.pdf (accesat 15.05.2018).

[2] Barbara Slavin, "The Dangerous Consequences of US Withdrawal from the Iran Nuclear Deal", *Atlantic Council*, 7 May 2018, URL: http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-dangerous-consequences-of-us-withdrawal-from-the-iran-nuclear-deal (accesat 08.05.2018).

- transformarea dinamicii politicii interne și externe a Arabiei Saudite și Israelului (în Arabia Saudită, Mohammed bin Salman este arhitectul unor eforturi de politică externă mai asertivă, consolidându-și semnificativ puterea și în plan intern, iar în Israel, premierul Benjamin Netanyahu și-a schimbat în ultimii ani poziția politică, pentru a-și păstra sprijinul partenerilor săi de coaliție de extremă dreaptă și ultra-ortodoxă);

- schimbarea politicii externe americane (în timp ce administrația Obama a adoptat o abordare mai previzibilă și mai neutră, pe timpul președinției lui Trump, SUA au oferit sprijin aliaților săi regionali tradiționali, în special Arabiei Saudite și Israelului, și au luat o poziție mai fermă față de Iran);

- căderea organizației teroriste Stat Islamic a creat un vid de putere pe care actorii regiunii se grăbesc să îl acopere (scăderea influenței acesteia în Orientul Mijlociu, la sfârșitul anului 2017, a permis reapariția vechilor linii de fractură geopolitică, puse anterior în așteptare pe fondul eforturilor comune de a învinge grupul terorist); acest lucru este valabil mai ales în Siria și Irak - două dintre țările pe care le vedem ca fiind cele mai vulnerabile la impactul războaielor *proxy* duse în plan regional.

În cadrul politicii sale externe, administrația Trump a luat o serie de decizii controversate în ce privește relaționarea cu statele Orientului Mijlociu, printre care și cea de a se retrage din *Acordul de limitare a capacităților nucleare iraniene*, în vederea renegocierii termenilor de implementare a respectivului document internațional.

Pentru a susține afirmația că decizia Washingtonului este una controversată, voi prezenta câteva dintre consecințele negative, evidente sau demonstrabile, ale renunțării la respectivul Acord:

1. *Slăbirea capitalului de încredere acumulat de SUA în rândul principalilor săi aliați în Orientul Mijlociu* (Egipt, Arabia Saudită și Irak), deja afectat de recunoașterea Ierusalimului drept capitală a Israelului de către statul american.

2. *Posibilitatea ca JCPOA să nu supraviețuiască fără SUA*, ca urmare a probabilității reduse ca statele rămase în Acord să ofere Iranului stimulente compensatorii suficiente pentru a-l determina să își mențină respectarea și pe mai departe a obligațiilor asumate în 2015.

3. *Accentuarea tensiunilor între Israel și Iran*, state care vor încerca probabil să evite un conflict pe scară largă, având în vedere costurile economice extraordinare. Cu toate acestea, scopurile celor două țări sunt incompatibile din punct de vedere politico-diplomatic și militar, deoarece Iranul dorește să își întărească prezența în Siria și Liban, iar Israelul consideră că acest demers reprezintă o provocare inacceptabilă la adresa securității sale naționale. Deși această diferență de scopuri va fi exprimată, probabil, doar prin atacuri frecvente de mică amploare, există riscul ca, în urma unei greșeli tactice sau a unei reacții excesive a oricăreia dintre părți, să se ajungă la escaladarea ostilităților dintre ele pe teritoriul sirian, situație care ulterior ar avea potențialul de

a se extinde și în Liban. Totuși, consider că o confruntare mai semnificativă sau mai susținută este mult mai puțin probabilă, mai ales că putem presupune că Iranul nu își dorește să își pună flagrant în pericol eforturile de menținere a acordului nuclear cu restul statelor P5 + 1 prin inițierea unui război deschis cu Israelul (aliat tradițional al SUA). Este dificil de prevăzut, în schimb, ce își dorește Israelul la momentul de față, sau dacă SUA își va prezenta disponibilitatea de a onora parteneriatul cu acesta în situația degenerării către un conflict militar israeliano-iranian.

4. *Amplificarea războiului proxy dintre Arabia Saudită și Iran.* Aceste două state sunt rivale de mult timp, totuși războiul proxy dintre ele s-a intensificat în ultima perioadă și riscă să se accentueze în lunile următoare. Ascensiunea la putere a Prințului Mohammed bin Salman și politica dusă de președintele Trump în Orientul Mijlociu de accentuare a sprijinului american acordat statului saudit în detrimentul celui iranian a făcut ca Teheranul să adopte o poziție de politică externă mai dură, atitudine care, în timp, nu face decât să înăsprească mediul regional de securitate și să rigidizeze relațiile dintre actorii implicați.

5. *Posibilitatea accelerării de către Iran a programului de îmbogăţire a uraniului* inclusiv până la o puritate de 20% (de altfel, declarații în acest sens au fost date publicității de către oficiali iranieni[3] încă dinainte de anunțul oficial de retragere a SUA din JCPOA).

6. *Re-accentuarea animozității în relațiile politico-diplomatice, economice și militare americano-iraniene* pe fondul poziției SUA de renunțare la JCPOA, de încetare a relațiilor economice și comerciale cu Iranul și de reinstaurare a sancțiunilor economice împotriva unor entități iraniene.

7. *Posibilitatea ca și alte state ale regiunii să se simtă încurajate să producă tehnologii nucleare cu dublă utilizare* (de ex. Arabia Saudită, care, în luna mai 2018, în urma unei întâlniri cu secretarul american pentru energie, Rick Perry, a confirmat planurile legate de producerea energiei nucleare[4]).

8. *Tensionarea relațiilor transatlantice între SUA și UE*, ca urmare a diferenței de abordare în relațiile cu Iranul și pe fondul altor decizii politice ale SUA (ieșirea din Acordul de la Paris privind schimbările climatice[5] și din Parteneriatul Trans-Pacific[6], recunoașterea Ierusalimului

[3] A se vedea: ***, "Iran president: Uranium enrichment may resume if deal fails", *The Mainichi*, 9 May 2018, URL: https://mainichi.jp/english/articles/20180509/p2g/00m/0fp/005000c; Roland Oliphant, „Iran 'could dump nuclear deal and restart enrichment' if Donald Trump pulls out", *The Telegraph*, 5 May 2018, URL: https://www.telegraph.co.uk/news/2018/05/05/iran-could-dump-nuclear-deal-restart-enrichment-donald-trump.

[4] Rosie Perper, „Saudi Arabia confirmed its nuclear program after quietly meeting with the US Energy Secretary Rick Perry", *Business Insider*, 15 May 2018, URL: http://www.businessinsider.com/saudi-arabia-approves-nuclear-plans-2018-3 (accesat 20.05.2018).

[5] Elle Hunt, "Paris climate agreement: World reacts as Trump pulls out of global accord - as it happened", *The Guardian*, 14 February 2018, URL: https://www.theguardian.com/environment/live/2017/jun/01/donald-trump-paris-climate-agreement-live-news (accesat 16.05.2018).

[6] Eric Bradner, "Trump's TPP withdrawal: 5 things to know", *CNN*, 23 January 2017, URL: https://edition.cnn.com/2017/ 01/23/politics/trump-tpp-things-to-know/index.html (accesat 16.05.2018).

drept capitală a Israelului și mutarea ambasadei americane). Principalele state europene susțin menținerea acordului JCPOA, a relațiilor economice și comerciale și neinstituirea de sancțiuni vehiculate de statele europene, SUA afirmând o poziție opusă unilaterală). Mai mult, sancțiunile americane vor avea efecte în timp și asupra firmelor europene (dar și americane) care au deja contracte economice importante cu Iranul.

9. *Rusia este singura care a avut un beneficiu din această decizie, ca urmare a creșterii prețului petrolului*, pe fondul creșterii conflictualității în Orientul Mijlociu, dar și a posibilității de preluare a unor portofolii de afaceri refuzate de americani.

În concluzie, decizia președintelui Trump de a se retrage de la acordul nuclear iranian va spori riscul la adresa securității în regiune, exacerbând conflictele din Orientul Mijlociu, va destabiliza Iranul și va izola SUA de aliații europeni, încurajând cooperarea cu ceilalți aliați ai săi, precum Israelul și Arabia Saudită, eliminând, în același timp, unele dintre măsurile de descurajare a Iranului de a adopta o poziție fermă de politică externă cu privire la limitarea capabilităților sale nucleare militare.

Deși suficiente interese disjuncte și disparități politice sunt remanente între marile puteri ale Orientului Mijlociu, în contextul luptei pentru influență regională și al deciziei americane, creșterea instabilității politice în țările deja vulnerabile din punct de vedere economic și politic, precum Siria, Irak, Liban și Yemen va fi o constantă geopolitică cel puțin pe termen scurt și mediu. Totuși, o confruntare militară directă între actorii regionali interesați nu consider că este dorită de niciunul dintre aceștia, dar, nu putem exclude posibilitatea escaladării conflictelor *proxy* desfășurate cu implicarea forțelor militare.

CAPITOLUL 2: COREEA DE NORD

Negocieri și tensiuni în spațiul coreean în primăvara lui 2018

dr. Mihai ZODIAN

Pregătirea primului summit între oficialitățile americane și nord-coreene a ținut capul de afiș în ceea ce privește Asia de Nord-Est, cel puțin pentru opinia publică occidentală. Mult anunțata întâlnire a căpătat un aer senzațional nu numai datorită caracterului sau al actorilor implicații, ci și ca urmare turnurii imprevizibile luate de evenimente. Reuniunea a fost întâmpinată cu mult optimist, apoi anulată, dar, în cele din urmă, preliminariile diplomatice au fost reluate.

Aspectele politico-militare sunt destul de complicate, iar dosarul programului nuclear al autorităților de la Phenian reprezintă doar un anume aspect, probabil cel mai vizibil. Probleme precum un eventual tratat de pace între Nord și Sud, cu toate finețurile politice implicite; viitorul regimului condus de Kim Jong-un, o eventuală reunificare pot fi simultan influențate de evenimentele respective. De asemenea, relațiile între actori majori precum Statele Unite, China, Federația Rusă și Japonia, alături de alte state din vecinătate sunt strâns legate sau cel puțin, asociate acestor evoluții.

Din câte se pare, demersurile preliminarii au fost destul de dificile, ceea ce nu este de mirare, ținând cont de stadiul relațiilor dintre Washington și Phenian. Astfel, autoritățile americane au anunțat chiar anularea reuniunii la nivel înalt dintre Donald Trump și Kim Jong-un (24 mai 2018)[7]. Potrivit unei scrisori făcute publice, liderul de la Casa Albă susținea că „pornind de la imensa furie și ostilitatea deschisă evidențiate în cea mai recentă declarație” de către omologul său nord-coreean, întâlnirea urma să nu se mai desfășoare[8].

Declarația a survenit în contextul în care Phenianul adoptase un ton mai dur referitor la Statele Unite, criticând inclusiv un exercițiu militar și pe vicepreședintele american, Mike Pence[9]. Donald Trump a invocat ca posibilă explicație chiar și o eventuală coordonare cu Beijingul, în

---

[7] Jeremy Diamond, Kevin Liptak, Elise Labott, “Trump cancels Singapore summit in letter to Kim Jong Un”, *CNN politics*, 24 may 2018, URL: https://edition.cnn.com/2018/05/24/politics/trump-north-korea/index.html (accesat iunie 2018).

[8] Scrisoarea președintelui american, Donald J. Trump, către Kim Jong Un, președintele Comisiei pentru Afacerile Statului din Coreea de Nord, apud Diamon, Liptak și Labott, *op. cit.*

[9] David Brunnstrom, Matt Spetalnick, Christine Kim, “Trump cancels summit with North Korea`s Kim, warns that military ready”, *Reuters*, 24 mai 2018, URL: https://www.reuters.com/article/us-northkorea-missiles/trump-cancels-summit-with-north-koreas-kim-warns-that-military-ready-idUSKCN1IP1RY (accesat iunie 2018).

timp ce Reuters s-a referit la temerile demnitarilor americani referitoare la șansele de succes ale reuniunii[10]. În cele din urmă, Phenianul a devenit mai cooperator și pregătirile au fost reluate[11].

Pregătirile respective au coincis cu mai multe discuții și întrevederi la nivel regional și global, la care au participat, în diverse combinații, cele două state coreene, SUA, China și Japonia[12]. Acestea au indicat, din nou, complexitatea problematicilor, menționată anterior, dar și caracterul limitat al crizei. De asemenea, au subliniat una dintre vulnerabilitățile regimului de neproliferare nucleară, anume că multe decizii sunt la latitudinea actorilor internaționali, devin chestiuni negociabile sau mize de conflict, atunci când normele nu sunt respectate și Consiliul de Securitate al ONU nu adoptă hotărâri de anvergură[13].

Cel mai intens mediatizat dintre demersurile diplomatice respective a fost întrevederea dintre liderii celor două Corei, la Panmunjon, pe linia de armistițiu din zona demilitarizată care separă teritoriile celor două entități politice (aprilie 2018). Moon Jae-in și Kim Jong-un au făcut publică o declarație comună, unde anunță, printre altele, discuții referitoare la un tratat de pace și relaxarea relațiilor militare[14]. Observatorii internaționali au remarcat natura mai curând simbolică și mediatică a întrevederii, care a fost urmată de o alta, la sfârșitul lunii mai[15].

Activitățile s-au suprapus cu declanșarea conflictului comercial dintre Statele Unite și China, la care se referea declarația de mai sus a președintelui SUA. Pe 22 martie 2018, Donald Trump anunțase impunerea în viitorul apropiat a unor tarife de 25% asupra unor bunuri în valoare de 60 miliarde dolari (devenite 50 de miliarde, în cele din urmă), fiind vizate îndeosebi produse avansate tehnologic, precum cele informatice sau aerospațiale[16]. Autoritățile de la Beijing au amenințat cu represalii, producând propria listă de tarife, dar, la finalul primăverii, se părea că se ajunsese la o înțelegere între cele două părți[17].

Primăvara lui 2018 a fost dominată de o intensă activitate diplomatică în legătură cu problematicile Peninsulei coreene. Uneori surprinzătoare, evenimentele au lăsat să se întrevadă configurarea unui proces politic, implicând Statele Unite, Coreea de Sud, Coreea de Nord, China

---

[10] *Ibidem*.

[11] ***, “Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy”, *Arms Control Association*, 12 iunie 2018, URL: https://www.armscontrol.org/factsheets/dprkchron#2018 (accesat iunie 2018).

[12] *Ibidem*.

[13] Hans Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007.

[14] Matthew Weaver, Hannah Ellis-Petersen, “Korea summit: Trump hails `end of the Korean war` - as it happened”, *The Guardian*, 27 aprilie 2018, URL: https://www.theguardian.com/world/live/2018/apr/27/north-and-south-korea-summit-leaders-prepare-for-historic-inter-korean-meeting-live?page=with:block-5ae2e794e4b05b151652ad27#block-5ae2e794e4b05b151652ad27 (accesat iunie 2018).

[15] *Ibidem*; ***, “Korean Leaders hold surprise talks on Trump-Kin summit; Kim Jong-un expresses `fixed will` to meet Trump”, *The Strait Times*, 26 mai 2018, URL: https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/south-korean-president-moon-jae-in-met-north-koreas-kim-jong-un-on-saturday-afternoon (accesat iunie 2018).

[16] Comunicat al Biroului Reprezentantului Comerțului, SUA, aprilie 2018, “Under Section 3010 Action, USTR Releases Proposed Tariff List on Chinese Products”, *USTR*, URL: https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/april/under-section-301-action-ustr# (accesat iunie 2018).

[17] Shannon Tiezzi, “Here Come the US-China Tariffs”, *The Diplomat*, 16 iunie 2018, URL: https://thediplomat.com/2018/06/here-come-the-us-china-tariffs (accesat iunie 2018).

și alți actori. Șansele de succes ale unei eventuale apropieri sunt incerte, deoarece evenimente similare au mai avut loc, fără să conducă la soluții durabile, iar principalele subiecte politico-militare de pe agendă nu au fost încă abordate.

UNIVERSITATEA NAŢIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

Redactor de ediţie: CS III dr. Marius POTÎRNICHE
Corectură: dr. Daniela RĂPAN

Lucrarea are 10 pagini.

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: 021.319.56.49; Fax: 021.319.57.809
E-mail: cssas@unap.ro; Website: http//cssas.unap.ro

867/2018